

De aandacht die de commissie geeft aan het rekening houden met denkvermogen, doenvermogen, sociaal-economische kwetsbaarheid, de vergevingsgezindheid van de overheid en aan de ondersteuning van burgers is mijn fractie zagezegd uit het politieke hart gegrepen. Welke concrete suggesties heeft het onderzoek door de commissie op dit punt opgeleverd?

Een van de maatregelen die de commissie noemt ter verbetering van het wetgevingsproces is een discriminatie-effectrapportage vooraf, uit te voeren door bijvoorbeeld deze Kamer, de Raad van State of het College voor de Rechten van de Mens. Terecht schrijft de commissie — en ik las het vandaag ook nog in Trouw — dat de Eerste Kamer een Kamer van heroverweging is. Maar de vraag is natuurlijk of zo'n effectrapportage door deze Kamer nog wel effectief is, zo aan het einde van het wetgevingstraject. Mijn fractie is geneigd te denken dat het veel zinvoller is om zo'n effectrapportage op te laten maken aan het begin van het traject, bijvoorbeeld in de fase van consultatie of in het advies van de Raad van State. De vraag is: hoe ziet de commissie dat? Weet de commissie hoe bijvoorbeeld de Raad van State en het College voor de Rechten van de Mens denken over zo'n rapportage en hun eventuele rol daarin?

Dezelfde vraag heeft mijn fractie waar het gaat over een eventuele Nederlandse variant op de door de commissie enthousiast beschreven public sector equality duty. Dat is een verplichting voor alle overheidsorganen om jaarlijks te rapporteren over hun voortgang bij het streven naar gelijke behandeling en het naleven van mensenrechten. Hoe wordt hierover door deze en andere adviseurs gedacht? Voorspand kijkt mijn fractie kritisch naar dit voorstel, want de vraag is hoe de stroom aan jaarlijkse rapporten zich verhoudt tot de periodieke evaluatie van wetten en een eventuele ex-durante-uitvoeringstoets. Wat gebeurt er met de bevindingen van al die rapportages en wie is daarbij aan zet? Hoe wordt getoetst en geëvalueerd of al die inspanningen ook iets bruikbaar opleveren? Graag een reactie op dit punt van de commissie.

Een laatste hoofdthema dat mijn fractie graag belicht, is dat van de rechtsbescherming en de toegang tot het recht waar het gaat om gelijke behandeling en discriminatie. De commissie besteedt daar terecht veel aandacht aan. Dat begint bij het inrichten van deugdelijke interne klachtenprocedures en toegang tot vertrouwenspersonen, in combinatie met goede voorlichting, zodat mensen de weg weten te vinden in dat wat, vaak met de allerbeste bedoelingen, is verworpen tot een rechtsbeschermingsdoolhof. Het idee van de commissie om de inspecties te versterken spreekt mijn fractie aan. Maar de commissie waarschuwt ook voor een averechtse werking daarvan. De toelichting op die waarschuwing op pagina 86 van het rapport wordt mijn fractie, ook na herhaalde lezing, maar niet goed duidelijk. Mijn eerlijke vraag is dus: wil de commissie zo goed zijn mij dat punt nog eens uit te leggen?

Die vraag geldt ook voor de zin na het benoemen van de mogelijkheid om te klagen bij de Nationale ombudsman. Daar staat: "Juist als het gaat om het handelen van de overheid, is de weg voor een klacht wegens discriminatie dus minder bekend en niet zo makkelijk te bewandelen." Wat bedoelt de commissie daar precies?

Voorzitter. Meer dan in het creëren van nieuwe structuren ziet mijn fractie heil — met een kleine h, begrijpt u — in een betere toegang tot en gebruik van bestaande mogelijkheden: procedures zoals die bij het College voor de Rechten van de Mens en de bestuursrechter, en zo nodig de strafrechter. Een element van procedurele rechtvaardigheid dat de commissie daarbij aansnijdt, is dat een slachtoffer van discriminatie zich bijna altijd bevindt tegenover een meer ervaren procespartij en dat velen zich in procedures niet laten bijstaan, bijvoorbeeld door een advocaat. Hoe kan de wetgever in de visie van de commissie juist op dit punt stappen in de goede richting zetten?

De commissie rondt haar rapport af met een afwegingskader voor het parlement met een toetsing van wetsvoorstellen. Mijn fractie waardeert de puntige en concrete manier waarop dit kader is verwoord en zal het ook graag gaan gebruiken als een van de instrumenten voor het doel dat we gezamenlijk voor ogen hebben, namelijk doen wat de wetgever kan doen om discriminatie tegen te gaan. Maar net als de commissie is mijn fractie zich er terdege van bewust dat dé wetgever niet één actor is, maar een combinatie van actoren, zoals het rapport ook aangeeft. Deze Kamer is er daar slechts een van. Bovendien is het er een met een staatsrechtelijke positie aan het einde van het wetgevingstraject. De vaststelling van de commissie dat het wenselijk is dat ook de Tweede Kamer en de regering van dit afwegingskader gebruikmaken, is wat mijn fractie betreft dan ook een understatement van enig formaat. Graag daag ik de commissie uit hier de senatoriale bescheidenheid af te leggen en samen met deze Kamer te verkennen welke combinatie van wortel, stok en preek kan helpen om de handvatten uit dit rapport breder ingang te doen vinden.

Met belangstelling ziet mijn fractie uit naar de beantwoording. Mijn fractie ziet ook met belangstelling uit naar de maidenspeech van collega Vos, die ik daarbij vanaf deze plaats alvast alle goeds toewens.

Dank u zeer, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Talsma. Dan geef ik nu het woord aan de heer Vos namens de VVD-fractie. De heer Vos zal zijn maidenspeech uitspreken, vandaar dat u nu ook de maidenspeechbel op de achtergrond hoort rinkelen.

□

De heer Lucas Vos (VVD):

"Wij zijn allen burgers van één wereld. Een mens haten omdat hij elders is geboren, omdat hij een andere taal spreekt, omdat hij anders over dingen denkt, omdat hij minder of meer dan jij weet? Wat een onbegrip. Wij zijn allen mensen, dus niet volmaakt. We hebben allen behoefte aan hulp. Niemand is zonder verplichtingen jegens anderen." Zo verwoordde Jan Amos Comenius zijn visie op het burgerschap, nadat hij als politiek vluchteling was aangekomen in Amsterdam. En nu, vier eeuwen later, staat die visie nog recht overeind. Het rapport "Gelijk recht doen" dat we vandaag bespreken, laat zien dat leven naar de visie van Comenius nog steeds niet vanzelfsprekend is.

Voorzitter. Namens mijn fractie dank ik allen die hebben bijgedragen aan dit mooie gedegen rapport en ik spreek

de vurige hoop uit dat dit huis de handvatten vindt om de kans op discriminatie als gevolg van het wetgevend proces te verminderen; dat het met instrumenten komt die toetsing op discriminatie mogelijk maakt, en dit alles zonder dat het een louter bureaucratisch ritueel wordt.

Ik voelde ook onmiddellijk de verbinding na het lezen van het voorwoord van voorzitter en ambtsgeenoot Ruard Ganzevoort als hij beschrijft hoe het is om hand in hand op straat te lopen met zijn vriend, en daarop te worden aangesproken. Mijn partner Bart, mijn alles, en ik zijn al 32 jaar samen. Daarvan zijn we slechts twaalf jaar getrouwd, omdat wij hiervan eerder buitengesloten waren. Ik dank collega Boris Dittrich die zich daarvoor ingespannen heeft. Wij konden in 2005 voor mijn werk naar India verhuizen. We moesten hier goed over nadenken, omdat toen in India op het hebben van intieme relaties tussen gelijke seksen de doodstraf stond. We hebben besloten om te gaan. Als ons werd gevraagd naar onze relatie wilden we niet liegen, maar ook niet op z'n Hollands heel direct zeggen wat het dan wel was. Dus hadden we het volgende bedacht: in Holland you would call us cousins, in Holland noem je ons nichten.

(Hilariteit)

De heer **Lucas Vos** (VVD):

Al snel bleek dat in het kastensysteem de westerling een buitencategorie vormt, en dat wij ons hier niet druk over hoefden te maken. Over institutionele discriminatie gesproken, voorzitter. Het kastensysteem is voor ons niet te doorgronden, maar voor Indiërs heel normaal. In het volgende leven heb je kans om in een hogere kaste te komen, en dan is het jouw beurt. Misschien. Ik denk echter dat in dit huis die levensfilosofie geen meerderheid kent, dus is het aan ons om een zo gelijkwaardig mogelijk systeem voor iedereen in dit leven te creëren. Dat is precies de reden dat ik mij politiek geroepen voel. Esther, mijn zus — ik groet haar even: hoi zus — en haar collega's, zoals mijn moeder hen noemt, is een prachtmens met een verstandelijke beperking. Esther kan zichzelf niet hoorbaar maken of voor zichzelf opkomen bij de uitvoeringsinstanties, dus doen mijn moeder, die hier ook zit, en ik dat voor haar. Mijn politieke drijfveer is op te komen voor Esther en haar collega's, en langs die lat zal ik mijn eigen bijdragen in dit huis continu toetsen.

Het interessante is dat wij als Kamerleden misschien verschillende opvattingen hebben over de rol van vrouwen, de plek van moslims en de acceptatie van de lhbt-gemeenschap, maar over mensen met een beperking zijn wij het overwegend eens. Toch lukt het tegengaan van discriminatie ook hier niet voldoende, zoals we vandaag al eerder hebben gehoord. Dat kunnen we ook opmaken uit het deelrapport over de arbeidsmarkt, constateerde ook staatssecretaris Eric van der Burg toen ik hem interviewde naar aanleiding van het rapport en zijn bijdrage aan de commissie.

Esther heeft het zelf ook meegemaakt in het reguliere onderwijs, waar zij in haar vroege jeugd opnieuw weer in het normale systeem mee moest doen. Dat leidde tot stress bij haar en bij mijn moeder, omdat het anders zijn op een vervelende manier werd benadrukt. Het was ook een van de conclusies uit het deelrapport Onderwijs. "In de kern draait het erom dat inclusief onderwijs wordt benaderd als ontwikkelproces voor het onderwijssysteem als geheel, om

de capaciteit van scholen, leerkrachten en onderwijsprogramma's zo te versterken dat alle leerlingen kunnen worden bereikt." Misschien gaat een dergelijke conclusie wat ver voor een rapport over discriminatie, maar het lijkt ons toch zinnig om onderwijs te benaderen vanuit de leerling. Als je begint bij het systeem, begin je bij de uitkomst.

Esther is ook een grootverbruiker van de zorg. Toen in de jaren tachtig geestelijk gehandicapten — die term was toen maatschappelijk aanvaardbaar — extramuraal, ofwel in de samenleving, moesten wonen en niet in een instelling, ging dat soms voorbij aan wat goed was voor het individu. Dat wat in de politiek als sociaal wenselijk werd gezien, was voor vele collega's desastreus. Overigens is het interessant om te vermelden dat een van de gedachten achter extramurale zorg het tegengaan van discriminatie was.

Mijn zus heeft daar zelf een einde aan gemaakt. Door het gooien van schoenen en stoelen gaf Esther in duidelijke taal aan dat ze behoefte had aan meer structuur en dus een aangepaste leefomgeving. Ze kon gelukkig naar de noodopvang — waar hebben we die term vaker gehoord de laatste tijd? — op de groep Carpe Diem van de Amerpoort. Daar heeft ze nu haar vaste plek. Ze is gelukkig. We kunnen niet dankbaarder zijn. Via jou, Irma, dank ik al jouw collega's.

In het verhaal van Esther zit de essentie van het vandaag te behandelen probleem. Discriminatie is alleen uit te sluiten als we elk individu op elk gebied maatwerk kunnen geven. Maar zo werkt het helaas niet in de praktijk. We moeten aggregeren, besluiten nemen op algemeen niveau, en in die algemeenheid zijn consequenties van eventuele uitsluiting gewoon niet altijd te overzien, ook voor de uitvoerende organisaties niet. Wel zijn wij het eens met de commissie als ze stelt dat wij als wetgevers niet alles moeten proberen dicht te timmeren. We moeten uitvoeringsorganisaties vertrouwen en hun de ruimte geven om te doen wat nodig is. Continue aandacht voor ze en continue training van medewerkers is dan wel essentieel om ervoor te zorgen dat in die uitvoering de kans op discriminatie zo klein mogelijk wordt.

Als mensen plaatsen we dingen, activiteiten, dieren en ook andere mensen in hokjes om het overzichtelijk te houden, om grip te houden, om de illusie te hebben dat de onbegrijpelijkheid en het chaotische van het bestaan toch te bevatten en te organiseren vallen. Het is daarom menselijk om aan de hand van die hokjes opinies te vormen, meningen te uiten en keuzes te maken. Toch schuilt hierin het gevaar voor die discriminatie. Er is geen magic bullet om dit op te lossen, zoals de commissie zelf al concludeert. Wetgeving verandert mensen niet. "Met wetgeving is het wel mogelijk om gedrag van mensen te veranderen, maar hun onderliggende opvattingen en moraal verandert daarmee meestal nog niet." Dat is een citaat uit het rapport dat mijn fractie volledig onderschrijft.

Toch ontslaat ons dit niet van de plicht er alles aan te doen om de verhalen van mensen die met de commissie zijn gedeeld tot het verleden te laten behoren. In de termen van het rapport: wij hier beschikken toch over een groot doenvermogen? We hebben ook de plicht om de mensen te helpen die daarin minder zijn bedeed. Ik refereer hier ook vast aan het debat over de zelfevaluatie naar aanleiding van de toeslagenaffaire over twee weken, waarin we dit thema nogmaals zullen onderstrepen, zoals de VVD ook al

gedaan heeft in het debat over de rechtsstaat, eind mei van dit jaar.

De grote vraag is: hoe dan en wat nu dan? Dit rapport heeft €750.000 gekost en mag niet in zijn eigen schoonheid sterfen. Hoezeer mijn fractie het ook eens is met de aanbevelingen rondom het afwegingskader, ze zijn voor ons niet voldoende. Denken we echt dat dit, door middel van zes hoofdthema's, waarbinnen 26 subthema's met 49 vragen — ik heb ze geteld — aan het einde van het wetgevende project een verschil gaat maken? Wij denken dat er in het politieke spel en in de hectiek van alledag toch iets moet worden toegevoegd.

Op de lange termijn is het aloude gezegde op z'n plaats: onbekend maakt onbemind. Het is de taak van de wetgever, de uitvoeringsorganisaties, de onderwijs- en zorginstellingen, maar ook van bedrijven om diversiteit en inclusie echt serieus te nemen en excuses, die daar altijd voor zijn, overboord te gooien. Bij een scheepvaartbedrijf, in een industrie die achterdochtig vasthoudt aan "Jan, Piet, Joris en Korneel, die hebben baarden, die varen mee" heb ik nu toch een vrouw als CEO kunnen aanstellen. Het kan best. Overigens doet het mij goed om te zien dat vooral vanuit Amerikaanse klanten de aandacht voor diversity, inclusion en equality enorm is toegenomen.

"Onbekend, onbemind" geldt misschien ook voor de vluchtelingenproblematiek. Als we het in alle gemeenten als een verplichting gaan zien om deze mensen te helpen en kleinschalig op te nemen, dan moet het ons toch lukken: statushouders in elk dorp. Bekend maken zal bemind maken. Volgens ons geeft het de legale vluchteling ook meer kans om erbij te horen en bij te dragen aan onze maatschappij. Onbekend maakt onbemind. In de ander leren kennen zit uiteindelijk het antwoord, maar dat is een langdurig proces. Hoe gaan we ervoor zorgen dat dit rapport nu effect gaat hebben? Waar wij als Eerste Kamerleden op de korte termijn op moeten acteren, is "niets over ons zonder ons": nothing about us without us. Hoe blijven we ons continu bewust van zij die zich niet gezien en niet gehoord voelen, van die gevoelde afstand tussen politiek en praktijk? Ook wij hebben een verantwoordelijkheid om die te overbruggen. Wij delen daarbij de observatie dat internetconsultaties niet voldoende zijn. Het beter betrekken van het burgerperspectief in het wetgevende proces is essentieel. In deze context worden vaak voorbeelden zoals het burgerberaad genoemd. Het burgerberaad als een versterking van de stem van burgers in het wetgevende proces, niet als het afschuiven van verantwoordelijkheid van de parlementaire democratie.

Het verkleinen van afstanden tussen wet en praktijk, en tussen politiek en burger — het moet wel van twee kanten komen — het serieus nemen van de eigen verantwoordelijkheid, het creëren van een gelijkwaardige wereld en een continu besef hebben dat je eigen vrijheid ophoudt op het moment dat je die van een ander schaadt, zijn essentiële ingrediënten op dit pad en voor mij vormen zij de kern van het liberale gedachtengoed. Is mijn zusje mijn drijfveer, dan is dit mijn persoonlijke overwegingskader.

Voorzitter. De VVD heeft de volgende specifieke vragen aan de commissie. Wij zien hier graag een reflectie op. Hoe ziet de commissie het evaluatieproces voor zich? Het is een grote uitgave geweest en het zou goed zijn daarop te

reflecteren, al is het alleen al voor een volgend parlementair onderzoek, dat ongetwijfeld een keer zal komen.

Als wij echt iets willen veranderen — ik sluit hiermee aan op wat allen volgens mij al gezegd hebben — moeten wij aan het begin van het wetgevende proces zitten. De VVD ziet daarom graag dat de commissie in gesprek gaat met de regering, de Tweede Kamer, de Afdeling advisering van de Raad van State, de Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme, en de ingestelde staatscommissie op dit punt. Als denkrichting willen we meegeven om specifieke aandacht voor ongewenste potentiële bijwerkingen van een wetsvoorstel in een memorie van toelichting mee te nemen, zoals een bijsluitertje bij medicatie waarschuwt voor mogelijke bijwerkingen.

Punt drie. Kan de commissie haar licht laten schijnen over hoe wij het burgerperspectief beter kunnen betrekken om vorm te geven aan "niet over ons zonder ons"?

Vier. De VVD ziet het nut en de noodzaak van de periodieke verantwoordingsrapportages van uitvoerende organisaties, met name politie, instanties voor de sociale zekerheid, maar misschien ook de zorg- en onderwijsinspecties. Al is het maar om ervoor te zorgen dat het tegengaan van discriminatie altijd op de agenda zal staan. Doen! We horen wel graag van de commissie hoe wij ervoor kunnen zorgen dat dit geen leeg bureaucratisch proces zal worden, oftewel vinkjes zetten.

Vijf. Ten aanzien van de sociale zekerheid. De VVD is groot voorstander van het transparant maken en het onafhankelijk toetsen van artificial intelligence en algorithms. De meeste grote steden doen dit trouwens al. Ook het instellen van public sector equality duty zoals in the United Kingdom en Ireland spreekt ons erg aan. Hoe kijkt de commissie hiernaar en hoe kunnen we dit traject vormgeven?

Punt zes. Ten aanzien van de arbeidsmarkt valt het ons op dat in de huidige Corporate Governance Code niet wordt gerept over de rol van de directie of de toezichthouder ten aanzien van discriminatie. Wetende dat er momenteel aan een herziening wordt gewerkt, stelt de VVD voor dat de commissie dit rapport gaat inbrengen in deze herziening.

Als laatste — er is al aan gerefereerd — 49 vragen en 6 blokken als afwegingskader is een mooi begin, maar dit zou moeten worden versterkt. Hoe kijkt de commissie aan tegen het instellen van een jaarlijkse verantwoordingsrapportage op het thema van discriminatie door de Eerste Kamer zelf? Als je dit aan anderen vraagt, moet je het misschien zelf ook doen: taking your own medicine. Hoe kijkt de commissie aan tegen het expliciet opnemen van rechtvaardigheid als een van de hoofdtoetsingskaders naast rechtmatigheid, doelmatigheid en uitvoerbaarheid om er op die manier constant bewust van te zijn dat dit huis en elk individueel lid moet streven naar een rechtvaardiger Nederland, wetende dat er hierover in het politieke spectrum verschillende opvattingen zijn?

Ik kom tot een afronding. Meneer de voorzitter, als nieuw lid van deze Kamer wil ik alle leden danken voor de warme ontvangst. Hoewel ik een divers geluid zal hebben ten opzichte van velen van u, is de inclusiviteit die ik heb gevoeld en die ik van u heb mogen ervaren, geweldig. Dat doet niets af aan het feit dat ik af en toe nog zoekende ben

naar mijn rol en af en toe met verbazing kijk naar wat hier gebeurt. Ik merk soms dat ik het met heel veel van u eens ben, zelfs als u tegenovergestelde dingen zegt. Een boeiend gebeuren. Maar misschien is de basisconclusie van "gelijk recht doen" dat elke senator uitgaat van het goede van de mens en dit als basis neemt om in zijn, haar of hun eigen afwegingskader tot goede wetgeving en een rechtvaardige uitvoering daarvan te komen.

Ik dank u wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Dank u wel, meneer Vos. Blijft u nog even staan. Mijn hartelijke gelukwensen met uw maidenspeech. Staat u mij toe om iets van uw achtergrond te schetsen.

U studeerde economie aan de Rijksuniversiteit Groningen en bestuurskunde aan Nyenrode Business University. Tijdens uw middelbareschooltijd en ook later in uw leven heeft u op meerdere plekken in het buitenland gewoond, gestudeerd en gewerkt, onder meer in de Verenigde Staten, Frankrijk en India.

Uw werkervaring ligt met name op logistiek gebied, in het bijzonder verschepping. Die ervaring heeft u opgedaan bij onder andere P&O Nedlloyd en Maersk. Ook was u chieft executive officer van Royal FloraHolland, de grootste bloemenveiling ter wereld. Transport en bloemen: twee sectoren waarin Nederland als handelsland excelleert. Momenteel bent u president van Stolt Tankers, dat zorgt voor transport en opslag van vloeistoffen, met name speciale en vloeibare bulkchemicaliën.

U bent naast uw reguliere werk onder andere lid van de raad van toezicht van rederij Wagenborg, van het Jeroen Bosch Ziekenhuis in 's-Hertogenbosch en van het Aidsfonds.

Sinds 18 januari van dit jaar bent u lid van de Eerste Kamer voor de VVD. Uw ervaring in het bedrijfsleven, en met name in de internationale transport- en bloemenhandel, biedt een waardevolle aanvulling op de toch al brede ervaring in deze Kamer.

Uw debuut in deze plenaire zaal is anders dan dat van de meesten van onze collega's. U spreekt uw inbreng immers niet uit tijdens een debat over wetgeving of beleid zoals te doen gebruikelijk, maar tijdens een debat over een rapport van een eigen onderzoekscommissie. Bovendien was het deels een zeer persoonlijk verhaal, waarbij de zelfdiscriminatie in de categorie "cousins" voor mij een geheel nieuwe was. Tegelijk is het schrijnend dat het nodig was, reden waarom wij hier vandaag dat debat voeren. Een heel bijzonder moment om meerdere redenen dus.

Nogmaals van harte gefeliciteerd met uw maidenspeech.

Ik schors de vergadering voor een kort ogenblik, zodat de collega's u kunnen feliciteren, maar niet dan nadat ik u als eerste feliciteer. Ik verzoek u zich op te stellen voor het rostrum voor de felicitaties.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De voorzitter:

Ik geef het woord aan de heer Van Dijk namens de fractie van de SGP.

De heer Van Dijk (SGP):

Voorzitter. Ik wilde nog een vriendelijk woord zeggen tegen de heer Vos — volgens mij is dat traditie — alleen is hij er nu niet, dus dan moet hij het later maar nalezen in de Handelingen. Ik begreep dat hij erg betrokken is bij de scheepvaart. Daarom wens ik hem als senator graag een behouden vaart, recht door zee, zonder averij. De haven is al een beetje in zicht — ik bedoel het einde van de Kamertermijn — maar op het laatste stuk wens ik hem heel veel wijsheid en plezier. Ik hoop dat hij dit terugleest in de Handelingen.

Dan wat betreft het debat van vandaag. Ik dank allereerst de commissie en natuurlijk ook de ondersteunende staf voor het door hen verrichte werk. Daar zitten heel wat uren achter.

De kernboodschap van het rapport, te vinden op bladzijde 5, kan de SGP van harte onderschrijven: dat we mensen gelijkwaardig en rechtvaardig moeten behandelen. Een oerchristelijke notie, zou ik willen zeggen. Ieder mens is geschapen naar het beeld van God en heeft daarom een geschonken waardigheid. Ieder mens verdient het om als volwaardig mens aanvaard te worden. Of, zoals het in de reformatorische traditie wordt gezegd: we zijn allemaal van dezelfde lap gescheurd, en niemand kan zich verheffen boven een ander. Het is dit levensbesef dat een grote mildheid geeft naar anderen, althans, als het goed is.

Voorzitter. Het is goed dat het rapport kijkt naar ongelijkheid, naar onbedoelde effecten van wetgeving en naar de dominantie van de normburger. Tegelijkertijd heeft mijn fractie ook nog wat vragen bij de methodologie van dit onderzoek. Allereerst de vraag: wat is discriminatie? Het antwoord op deze vraag blijft door het rapport heen best lastig, vond ik. Volgens mij zijn daar twee oorzaken voor. Allereerst is er sprake van een definitieprobleem. De ondertitel maakt duidelijk dat het een onderzoek is naar de mogelijkheden van de wetgever om discriminatie tegen te gaan. Als de insteek primair vanuit de wetgever is, dan gaat het dus allereerst om de kaders die de Grondwet en de AWGB aanreiken. Dit blijkt ook uit bijlage 1, het juridisch kader.

Het probleem ontstaat zodra de commissie op pagina 17 haar definitie van discriminatie formuleert: discriminatie is "het maken van onderscheid dat op enigerlei wijze krenkend is of een ongerechtvaardigd nadeel oplevert, of zodanig dat duidelijk is dat de benadeelde niet als gelijkwaardig mens wordt gezien". Enerzijds maakt de commissie op dezelfde pagina duidelijk dat ze uitgaat van het juridische discriminatiebegrip, en tegelijkertijd hanteert zij een definitie die veel breder is dan dat. Daarnaast bevat deze definitie diverse elementen met een hoog subjectief gehalte, die niet duidelijk toetsbaar of te concretiseren zijn. Ik vraag hier een toelichting op. Wanneer is een onderscheid krenkend, of wanneer is een nadeel ongerechtvaardigd? Wie bepaalt dat? En voor wie? Wat betekent het dat iemand niet als gelijkwaardig mens wordt gezien? Hoe kun je toetsen hoe de een de ander ziet?